

PRAVNI MONITORING MEDIJSKE SCENE U SRBIJI

Izveštaj za septembar 2014.

Realizaciju ovog projekta finansijski je podržala organizacija Civil Rights Defenders.

*Izneti stavovi u ovom Izveštaju pripadaju isključivo autorima
i ne moraju predstavljati zvaničan stav Civil Rights Defenders-a.*

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Realizaciju ovog projekta finansijski je podržala Fondacija za otvoreno društvo, Srbija.

*Izneti stavovi u ovom Izveštaju pripadaju isključivo autorima
i ne moraju predstavljati zvaničan stav Fondacije za otvoreno društvo, Srbija.*

SADRŽAJ

I	SLOBODA IZRAŽAVANJA.....	4
II	MONITORING IMPLEMENTACIJE POSTOJEĆIH PROPISA	11
III	MONITORING PROCESA USVAJANJA NOVIH ZAKONA	13
IV	MONITORING RADA REGULATORNIH TELA, DRŽAVNIH ORGANA I KOLEKTIVNIH ORGANIZACIJA ZA ZAŠTITU AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA.....	14
	DRŽAVNI ORGANI	14
V	PROCES DIGITALIZACIJE	15
VI	PROCES PRIVATIZACIJE.....	16
VII	ZAKLJUČAK.....	16

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Portal „Južne vesti” objavio je 3. septembra da je policija u Nišu pokrenula istragu zbog komentara koji su se prethodnog dana pojavili na Fejsbuku, u kojima se novinari „Južnih vesti” nazivaju „američkim plaćenicima” i poziva se na njihovo prebijanje i proterivanje iz zemlje. U spornim komentarima, kako je preneo ovaj portal, novinari se nazivaju „ološem koji je za batine”, „miševima koje plaćaju da truju i uništavaju ovaj napaćeni narod” ili se dovode u vezu sa „onima koji su nas bombardovali i zbog kojih nam se rađaju i boluju naša dečica”. Načelnik niške policije Srđan Grekulović potvrdio je da je policija prikupila dokaze, a da se reakcija tužilaštva očekuje. Sve ovo dogodilo se nakon što je portal preneo da je Ljubivoje Slavković, zamenik gradonačelnika Niša, u Gradskoj kući u Nišu vređao novinara „Južnih vesti” Aleksandra Stankova. Stankov je, naime, sa grupom novinara drugih redakcija čekao obraćanje gradonačelnika nakon sednice Gradskog veća, kada je Slavković, koji je tuda prolazio, počeo da viče na njega i da mu govori da su „Južne vesti” „strani plaćenici”, da su „dno” i da „nemaju meru”, kao i da on „zna ko su pravi nalogodavci” i koliko puta je urednik „Južnih vesti” Predrag Blagojević bio „preko bare”. Povod za napad na Stankova i „Južne vesti” bio je komentar „smrt gradonačelniku” koji je Ljubivoje Slavković navodno pročitao na Fejsbuk stranici „Južnih vesti”. Iz „Južnih vesti” tvrde da administratori njihove stranice nisu uspeali da pronađu sporni komentar, a da su i Slavković i gradonačelnik Zoran Perišić odbili da kažu kada je i na koji tekst na Fejsbuku takav komentar postavljen. Dalibor Milojković iz „Južnih vesti” izjavio je da i pored toga što je uslovima korišćenja Fejsbuka predviđeno da za ostavljene komentare na toj društvenoj mreži isključivo odgovaraju korisnici Fejsbuka koji su autori komentara, administratori „Južnih vesti” i sami uklanjaju sve komentare za koje im čitaoci ukažu da su sporni, kada sami procene da su uvredljivi. „Južne vesti” su u svom tekstu povodom napada zamenika gradonačelnika Niša Ljubivoja Slavkovića podsetili na slučaj iz novembra prošle godine, kada je isti političar, nezadovoljan zbog kritičkih tekstova o njemu, na svom Fejsbuk profilu ponudio nagradu onom ko sazna „ko ‘Južnim vestima’ daje pare i ko je pravi nalogodavac”.

Zakonom o javnom informisanju i medijima propisano je da se vršenjem pritiska i pretnjama usmerenim na urednika ili novinara ne sme ugrožavati slobodan protok informacija putem medija, kao ni uređivačka autonomija medija. Nesumnjivo je da i pretnje na društvenim mrežama i verbalni napad na novinara predstavljaju ugrožavanje slobodnog protoka informacija putem medija i ugrožavanje uređivačke autonomije medija. Ono što je, međutim, posebno interesantno u ovom slučaju jeste pitanje tretmana društvenih mreža u kontekstu rada medija i pitanje tretmana korisničkih komentara, kako na društvenim mrežama, tako i na sajtovima medija. Podsetimo, Zakon o javnom informisanju i

medijima izričito propisuje da Internet forumi, društvene mreže i druge platforme koje omogućavaju slobodnu razmenu informacija, ideja i mišljenja svojih članova, kao i blogovi i veb prezentacije, nisu mediji, osim ako nisu registrovani u Registru medija u skladu sa zakonom. Ovo praktično znači da Fejsbuk nije medij, pa tako ni stranica Južne vesti na toj društvenoj mreži nije medij. Čini se da iz ovoga nužno proizlazi da i korisnički komentari na društvenoj mreži, makar oni bili i na stranici medija na toj mreži, zapravo nisu pod uređivačkom kontrolom, pa ni odgovornošću izdavača medija. Drugačije bi moglo biti sa komentarima korisnika na sajtovima samih medija. Pitanje da li su delovi medijskih portala i sajtova koji sadrže komentare korisnika produžetak samog medija i pod uređivačkom kontrolom izdavača, aktuelno je i u Srbiji i van nje. Jedni smatraju da komentari korisnika nisu produžetak samog medija i nisu pod uređivačkom kontrolom izdavača, već da su usluga informacionog društva – u Srbiji u smislu Zakona o elektronskoj trgovini, a u Evropskoj uniji u smislu evropske Direktive o elektronskoj trgovini (2000/31/EC) od 8. juna 2000. godine. I po srpskom Zakonu o elektronskoj trgovini, i po evropskoj Direktivi o elektronskoj trgovini, usluga informacionog društva je usluga koja se pruža na daljinu putem elektronske opreme za obradu i skladištenje podataka, na lični zahtev korisnika. Komentari korisnika nesumnjivo se postavljaju na lični zahtev korisnika, na daljinu i putem elektronske opreme za obradu i skladištenje podataka, te bi shodno tome morali biti usluga informacionog društva, za koju, i po srpskom Zakonu o elektronskoj trgovini, i po evropskoj Direktivi o elektronskoj trgovini, važi da pružalac usluge koji samo skladišti podatke korisnika nije dužan da podatke koje je skladištio pregleda niti da ispituje okolnosti koje bi upućivale na nedopušteno delovanje korisnika. Pružalac usluge odgovara samo ako je znao ili mogao znati za nedopušteno delovanje korisnika, te ako odmah nakon saznanja da se radi o nedopuštenom delovanju ili podatku, isti nije uklonio ili mu onemogućio pristup. O tome da „Južne vesti” postupaju u skladu sa ovakvim pravilima svedoči izjava Dalibora Milojkovića da administratori tog portala uklanjaju komentare za koje im čitaoci ukažu da su sporni. Nažalost, postoji i drugačije mišljenje. U Srbiji ono je potvrđeno u odlukama Višeg suda u Novom Sadu i Apelacionog suda u istom gradu u predmetu *Bogdan Vla protiv novosadskog Radiodifuznog preduzeća „021”*. Bogdan Vla je novosadski advokat čiji je klijent dobio spor protiv Radija „021”, a sud je u tom predmetu mediju naložio i da presudu objavi. Radio „021” je presudu objavio, a Bogdan Vla je nakon toga lično tužio Radio „021” zbog komentara u kome se insinuiralo da je novac od naknade štete podeljen između tužioca, advokata i sudije. Advokat nije obavestio medij o postojanju spornog komentara niti zatražio njegovo uklanjanje, već je odmah podneo tužbu. Viši sud je, i pored toga, novosadsku radio stanicu obavezao da advokatu isplati naknadu štete. Apelacioni sud je takvu odluku potvrdio. Odlukom od 10. oktobra 2013. godine, u slučaju *Delfi AS protiv Estonije*, u sličnim okolnostima, isti stav zauzeo je i Evropski sud za ljudska prava. Ono što takvu praksu čini neprihvatljivom možda je najbolje opisao Specijalni izvestilac UN za promociju i zaštitu prava na slobodu mišljenja i izražavanja Frank La Rue koji je rekao da „odgovornost prenosioca za sadržaj koji šire ili kreiraju njegovi korisnici ozbiljno ugrožava ostvarivanje prava na slobodu mišljenja i izražavanja, zbog toga što vodi u odbrambenu i preširoku privatnu cenzuru, cenzuru koja je često netransparentna i pravno neuređena”. Dakle, ne samo da su apsolutno neprihvatljivi vređanja i pretnje mediju i novinarima zbog komentara korisnika objavljenog na njihovom sajtu ili stranici na društvenoj mreži, već, i pored toga što postoji i drugačija praksa, mediji po važećim propisima u Srbiji ne odgovaraju za korisnički generisan sadržaj na svojim

sajtovima na Internetu, osim izuzetno, ako po saznanju da se radi o nedopuštenom sadržaju, isti ne uklone ili mu ne onemoguće pristup.

1.2. Redakcija somborskog Internet portala „SOinfo“ nakon 11 godina se iselila iz prostorija u hotelu „Internacion“, na zahtev vlasnika dr Bogdana Maglića. Maglić, naučnik i biznismen, koji je pružao višegodišnje gostoprimstvo „SOinfo“ bez naknade, novinarima je ipak uskratio gostoprimstvo zbog, kako je rekao, vulgarnih komentara na forumu Internet portala „SOinfo“ kojima se ne vredi samo ljudsko dostojanstvo člana gradske vlade Siniše Todorovića, nego i somborske javnosti u celini. Novinari tvrde da iza svega stoje pritisak i pretnje Siniše Todorovića, gradskog većnika za privredu i finansije i poverenika Srpske napredne stranke u Somboru, koji je, nezadovoljan komentarima na Internet forumu koji ima sedam hiljada registrovanih članova, navodno poručio da, dok je njega, „SOinfo“ neće dobiti ni dinara na konkursu za sredstva iz budžeta grada. Todorović, s druge strane, tvrdi da su učesnici foruma na portalu grubim vređanjima gazili po njegovom ljudskom dostojanstvu. Povodom navodne pretnje da „SOinfo“ neće dobiti ni dinara na konkursu za sredstva iz budžeta grada, Todorović je rekao da on lično smatra da portali koji objavljuju komentare koji u potpisu imaju pseudonim ne treba da budu u grupi medija koji konkurišu za budžetska sredstva, ali da je to samo njegov stav, a da su kriterijumi za donošenje odluke na konkursu za sredstva iz budžeta grada jasno propisani, kao i da odluku na tom konkursu i inače ne donosi jedan čovek.

Kao što je već pomenuto u ovom izveštaju, Zakon o javnom informisanju i medijima izričito propisuje da Internet forumi nisu mediji. Činjenica da portal „SOinfo“, između ostalog, pored svog dela koji objavljuje urednički oblikovane informacije, ideje i mišljenja i druge sadržaje namenjene javnoj distribuciji i neodređenom broju korisnika (što jeste definicija medija iz Zakona o javnom informisanju i što taj deo portala nesumnjivo čini medijem), sadrži i Internet forum sa više od sedam hiljada članova kao platformu koja omogućava slobodnu razmenu informacija, ideja i mišljenja njenih članova, ne bi smela da znači da je i forum medij, a posebno ne da su informacije na forumu urednički oblikovane informacije. Ovaj događaj, kao i slučaj iz Niša koji se odnosi na „Južne vesti“, potvrđuje koliko je aktuelno pitanje postojanja ili nepostojanja osnova da se komentari korisnika, u ovom slučaju na Internet forumu, tretiraju kao produžetak samog medija, kao sadržaji pod uređivačkom kontrolom izdavača, te da se po pitanju odgovornosti mere istim aršinima kao i novinarski tekstovi u mediju. Dakle, iako postoje i drugačije odluke, kako u praksi domaćih sudova tako čak i u praksi Evropskog suda za ljudska prava, čini se da je Zakon o elektronskoj trgovini nedvosmislen, i da bi komentari korisnika na Internet forumu, makar taj forum bio i na medijskom portalu, morali biti tretirani kao usluga informacionog društva, odnosno kao usluga koja se pruža na daljinu putem elektronske opreme za obradu i skladištenje podataka, na lični zahtev korisnika. Posledično, na komentare korisnika morala bi da se primenjuju pravila propisana Zakonom o elektronskoj trgovini za usluge informacionog društva, a ne pravila za medijske sadržaje propisana medijskim zakonima. A pravila za usluge informacionog društva podrazumevaju da pružalac usluge koji samo skladišti podatke korisnika nije dužan da podatke koje je skladištio pregleda niti da ispituje okolnosti koje bi upućivale na nedopušteno delovanje korisnika. Pružalac usluge odgovara samo ako je znao ili mogao znati za

nedopušteno delovanje korisnika, te ako odmah nakon saznanja da se radi o nedopuštenom delovanju ili podatku (što je po pravilu trenutak u kome mu to prijavi lice čija su prava potencijalno ugrožena), isti nije uklonio ili mu onemogućio pristup. Tek kada ovo bude nesporno u praksi srpskih sudova mediji će imati instrument kojim će moći delotvorno da se brane od pritisaka, kao što je ovaj u Somboru, u kome gradski funkcioner u čijoj su nadležnosti, između ostalog, i konkursi za dodeljivanje sredstava iz budžeta grada poručuje da, dok je njega, konkretan medij na konkursu neće dobiti ni dinara. Sama činjenica da funkcioner ovo pravda navodom da je reč o ličnom stavu, a ne o kriterijumu za dodelu sredstava na konkursu, funkcionera nikako ne opravdava.

1.3. Novosadska štamparija „Grafoprodukt” sredinom septembra zatvorena je i blokiran joj je račun jer „ne ispunjava tehničke uslove za rad”, preneo je novosadski Radio „021”. Do zatvaranja je došlo nakon nenajavljene inspekcije Sektora za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova, a račun je blokiran rešenjem Poreske uprave zbog potraživanja od 40 miliona dinara. Ovo je, kako tvrdi pravnik „Grafoprodukta” Marko Nikolić, prvi slučaj u Srbiji da zbog tehničkih nepravilnosti Sektor za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova stavlja katanac na štampariju. „Zabranjivali su rad nekim benzinskim pumpama i fabrikama eksploziva, ali ne štamparijama”, kaže Nikolić. „Grafoprodukt” je, pored četrnaest vojvođanskih nedeljnika, štampao i magazin „Tabloid”. Glavni i odgovorni urednik „Tabloida” Milovan Brkić smatra da je sve kulminiralo nakon serijala tekstova koji je njegov nedeljnik objavljivao, a u kojima se tvrdi da je doktorat ministra unutrašnjih poslova Nebojše Stefanovića plagijat. „Nakon tog pisanja, iz Beograda su poslali inspektore Sektora za vanrednu situaciju i odjednom, po anonimnoj dojavi, ustanovili da u štampariji nema portira koji ima položen vatrogasni kurs, i momentalno su je zatvorili. Kada je vlasnik angažovao vatrogasca, izmislili su mu nove probleme. Tako su mu pre dva dana uručili rešenje kojim zadužuju štampariju dugom od 40 miliona dinara”. Prema rečima direktora „Grafoprodukta” Nebojše Rađenovića, štamparija „živi od štampe, ne od pisanja novina”. „Mene ne interesuju ni 'Tabloid', ni 'Somborske novine', ne zanima me ko šta piše, mene interesuje da ja to odštampam i uredno naplatim”, dodaje Rađenović.

U jednoj polemici, objavljenoj takođe tokom septembra na stranicama „Politike”, urednica tog lista i predsednica Udruženja novinara Srbije Ljiljana Smajlović za Milovana Brkića rekla je da je „serijski kršilac svake profesionalne i etičke norme našeg [novinarskog] zanata”, a za medij koji uređuje, da je „u oštroj konkurenciji verovatno ... najprljavija štampana stvar u današnjoj Srbiji”. No, čak i ako se složimo sa ovakvom tvrdnjom, pravo na slobodu izražavanja moraju bez razlike uživati kako oni koji dokazano poštuju profesionalne i etičke standarde, tako i oni drugi koji su znali, ili znaju da ih prekrše. Zakon o javnom informisanju i medijima izričito propisuje da se sloboda javnog informisanja ne sme povređivati zloupotrebom službenog položaja i javnih ovlašćenja, kao ni uticajem i kontrolom nad sredstvima za štampanje. Ukoliko bi se ispostavilo da je do zatvaranja i blokiranja računa štamparije zaista došlo zloupotrebom ovlašćenja, a u cilju sprečavanja štampanja jednog nedeljnika, u Srbiji ni to ne bi bio presedan. U vreme režima Slobodana Miloševića, devedesetih godina prošlog veka, državna kontrola nad uvozom i distribucijom roto papira rutinski je korišćena radi sprečavanja štampanja medija koji su bili kritični prema režimu. Upravo zato je neophodno detaljno ispitati ovaj slučaj, kako

bi se otklonila sumnja, ako je neosnovana, za vraćanje Srbije nekim mehanizmima kontrole medija za koje smo verovali da su stvar prošlosti, odnosno kako bi se utvrdila odgovornost za povredu slobode izražavanja, ako je ima. Na kraju, čak i ako je zatvaranje i blokiranje računa štamparije bilo osnovano, ostaje pitanje da li je bilo i neophodno, odnosno srazmerno šteti koja je prouzrokovana kroz poremećaj u štampanju ne samo magazina „Tabloid“, već četrnaest regionalnih i lokalnih nedeljnika sa teritorije Vojvodine.

1.4. U incidentima tokom i nakon Parade ponosa, održane 28. septembra u Beogradu, ponovo su zabeleženi i slučajevi napada na novinare i medije. Tako je fotoreporter „Blica“ Dušan Milenković pogođen kamenicom ispod oka. Kamenica je doletela iz pravca grupa protivnika održavanja Parade koji su se kretali Beogradskom ulicom, u blizini Slavije. Nedugo posle Parade ponosa, grupa od tridesetak huligana napala je zgradu Televizije B92 u Bulevaru Zorana Đinđića. Oni su na zgradu i policajce koji su je obezbeđivali bacali kamenice, dimne bombe, baklje i druga pirotehnička sredstva. U ovom napadu povređena su dva policajca.

Kao i mnogo puta ranije, prilikom različitih protesta i nereda u Beogradu, novinari i mediji našli su se ponovo na udaru huligana. Gotovo po pravilu, nasilju su izloženi upravo oni mediji koji su otvarali prostor za drugačija mišljenja u javnoj debati i zalagali se za uvažavanje različitosti i poštovanje ljudskih prava. Ono što je posebno opasno jeste to što ovakvi napadi prolaze nekažnjeno. Ovoga puta „Blic“ je objavio fotografiju lica za koje redakcija sumnja da je povredilo njihovog fotoreportera, a TV B92 snimke napada snimljene sigurnosnim kamerama, te ostaje da se vidi da li će to pomoći da napadači budu identifikovani i izvedeni pred lice pravde.

1.5. Televizija B92 saopštila je 26. septembra da se emitovanje političke debatne emisije „Utisak nedelje“, autorke Olje Bećković i produkcijske kuće PG „Mreža“, na TV B92 odlaže do daljeg. „Utisak nedelje“ je najdugevećnija emisija tog tipa na srpskim televizijama, a emitovana je na TV Studio B od 1991. do 2002. godine, i na TV B92 od 2002. godine. TV B92 je saopštila da se emitovanje odlaže budući da u pregovorima između te medijske kuće i PG „Mreže“ nije postignut dogovor da emisija od novembra sa terestrijalnog kanala B92 pređe na kablovski kanal iste kuće, B92 info. Olja Bećković odgovorila je da emitovanje te emisije na televiziji B92 nije odloženo do daljeg, nego da je ta emisija zabranjena. Ona je za zabranu optužila predsednika Vlade Srbije Aleksandra Vučića, za koga je rekla da je zamislio da jedna „televizijska emisija predstavlja front protiv njega“ i da sve zavisi od toga da li će u toj emisiji „biti dvoje protiv njega, ili pak jedan ili troje za njega“, što za nju predstavlja opsesiju uređivanja medija. „Utisak“ je zabranjen, i ja nisam odbila dogovor, nego sam odbila ultimatum. Ja sam ucenjena da je jedini način da nastavim da radim svoju emisiju po važećem ugovoru do marta, da prethodno potpišem da u novembru prelazim na Info kanal B92“, rekla je Olja Bećković agenciji „Beta“. Ona je istakla da to „ne može smatrati nikakvom poslovnom odlukom, već političkim nalogom“. Rekla je i to da bi bila spremna da na „B92 info pređe onog trenutka kada se taj kanal izgradi, kada tamo pređu i ostale informativne emisije - „Insajder“, „Kažiprst“, „Vesti“. Glavni i odgovorni urednik

informativnog programa B92 Veran Matić izjavio je da je nesporazum većinskog vlasnika B92 i Produkcijske grupe „Mreža” u vezi sa vremenom kada će se ta emisija premestiti na Info kanal B92. On je naveo da je nesporazum u tome što je želja vlasnika da se to što pre dogodi, a želja druge strane je da postoje jače garancije da će to biti kanal na kojem će izvesno biti i drugi najkvalitetniji programi, istraživačke emisije, humanitarni i socijalni programi i društveno-odgovorne akcije. Zbog skidanja sa programa „Utiska nedelje”, u organizaciji Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS) i Udruženja novinara Srbije (UNS), 28. septembra, nekoliko stotina ljudi okupilo se na protestnom skupu ispred zgrade RTV B92.

Funkcija medija u demokratskom društvu, između ostalog, jeste i to da odražavaju pluralističku prirodu društva i da u njima ne dominira jedna tačka gledišta i nijedna interesna grupa, kao i da kreiraju prostor u kome se odvija javna debata na kojoj se slobodna i demokratska društva temelje. Zabrinjava činjenica da „Utisak nedelje” nije jedina politička debatna emisija koja gubi svoj prostor u etru, što sve zajedno svedoči o sužavanju prostora za debatu o pitanjima od javnog interesa u srpskim medijima. Ovo je pitanje koje je starije i važnije i od Televizije B92, i od PG „Mreža” i od samog „Utiska nedelje”, koje ukazuje na nedostatke regulacije medijskog sektora u Srbiji. Naime, medijsko tržište neće samo od sebe obezbediti prostor u medijima za najširu debatu o pitanjima od javnog interesa. To posebno neće obezbediti srpsko medijsko tržište koje je malo i siromašno i neregulisano, o čemu svedoče i Izveštaj Saveta za borbu protiv korupcije o pritiscima i kontroli medija u Srbiji iz 2011. godine, ali i Izveštaj Svetske asocijacije novinskih izdavača WAN-IFRA, Centra za međunarodnu medijsku podršku (CIMA) i Balkanske istraživačke mreže BIRN iz 2013. godine „Prikrivena kontrola – ugrožavanje medija u Srbiji”. Neće pomoći ni tržište oglašavanja, o čijem načinu funkcionisanja, o njegovoj politizaciji i kartelizaciji govori, pored već pominjanog Izveštaja Saveta za borbu protiv korupcije o pritiscima i kontroli medija, i istraživanje Balkanske istraživačke mreže BIRN iz 2014. godine – Oglašavanje kao privatni posao vlasti. Zato pravo pitanje nije da li je „Utisak nedelje” odložen do daljeg zbog nemogućnosti postizanja dogovora o tome da li se sa terestrijalnog na kablovski kanal seli u novembru 2014. godine ili pak u januaru 2015, ili je pak zabranjen, već da li su, i šta, država i nadležna regulatorna tela učinili kako bi obezbedili da srpski mediji, počevši od javnog servisa, čija je uloga tu najbitnija, odražavaju pluralističku prirodu društva, da njima ne dominira jedna tačka gledišta ili jedna interesna grupa, da najšira debata o stvarima od javnog interesa u njima cveta, umesto što vene i kopni. A nisu uradili gotovo ništa. Pomaci koje nagoveštava Zakon o javnom informisanju i medijima nisu ni blagovremeni, a još manje dovoljni.

2. Sudski postupci

2.1. Nezavisno društvo novinara Vojvodine protestovalo je 7. septembra protiv odluke Apelacionog suda u Novom Sadu da poništi presudu novosadskog Višeg suda kojom je odbijena tužba sekretarke bečejskog Udruženja gorana Marije Miković protiv lista „Bečejski mozaik”. Sam slučaj postao je poznat široj javnosti nakon što se glavni i odgovorni urednik „Bečejskog mozaika” Vladan Filipčev, po

dobijanju tužbe u februaru 2014. godine, obratio Komisiji za žalbe Saveta za štampu, kako bi i ovo telo ocenilo da li je „Bečejski mozaik” u konkretnom slučaju povredio Kodeks novinara Srbije ili ne. List je, naime, objavio pismo čitateljke u kome ona, na račun lica koja održavaju jedan park u Bečeju, iznosi kritike povodom seče stabala. Paralelno sa pismom čitateljke, „Bečejski mozaik” objavio je i intervju sa Marijom Miković, kao nadležnom za održavanje parka, koja u intervjuu odgovara na navode iz pisma. Komisija za žalbe Saveta za štampu, po zahtevu Vladana Filipčeva, našla je da u konkretnom slučaju nije bilo povrede Kodeksa novinara Srbije. Viši sud u Novom Sadu kasnije je tužbu Marije Miković odbio kao neosnovanu, ali je Apelacioni sud u Novom Sadu, po žalbi, presudu ukinuo i predmet vratio na ponovno suđenje.

Iako nisu poznati razlozi zbog kojih je Apelacioni sud u Novom Sadu ukinuo prvostepenu presudu i predmet vratio na ponovno suđenje, iz samih tekstova i tužbe koja je objavljena na Internet prezentaciji Saveta za štampu vidljivo je da se čitav spor zapravo vodi o stvarima o kojima bi domaći sudovi morali suditi u skladu sa standardima prakse Evropskog suda za ljudska prava u primeni člana 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Naime, i u ovom sporu postavlja se pitanje razlikovanja vrednosnih i činjeničnih sudova. Evropski sud za ljudska prava u svojoj praksi već godinama stoji na stanovištu da postojanje činjenica može biti dokazano, ali da istinitost vrednosnih sudova nije podložna dokazu, te da čak i samo insistiranje na dokazivanju istinitosti vrednosnih sudova povređuje slobodu mišljenja, kao osnovni deo prava na slobodu izražavanja zajemčenog članom 10 Evropske konvencije. U slučaju vrednosnih sudova proporcionalnost ograničenja prava na slobodu izražavanja može zavisiti od toga da li postoji dovoljan činjenični osnov za spornu tvrdnju, budući da čak i vrednosni sud, bez ikakve činjenične osnove koja bi ga podržala, može biti preteran. U konkretnom slučaju izgleda da navodi čitateljke „Bečejskog mozaika” nisu lišeni činjeničnog osnova, već da tužiteljka nalazi da su isti preterani. Tako, na primer, kada čitateljka „Bečejskog mozaika” tvrdi da se trava u parku kosi teškom mehanizacijom, tužiteljka odgovara da se ista kosi traktorskom kosilicom koja, po njoj, nije teška mehanizacija. Tu, čini se, ponovo dolazimo do stava prakse Evropskog suda za ljudska prava, shodno kome je sloboda izražavanja, kao jedan od suštinskih temelja demokratskog društva i jedan od osnovnih uslova njegovog napretka i razvoja, primenjiva ne samo na informacije ili ideje koje su primljene s odobravanjem ili se smatraju neuvredljivim ili nevažnim, već takođe i na one koje vređaju, potresaju ili uznemiravaju. Ovo su zahtevi pluralizma, tolerancije i slobodoumlja, bez kojih nema demokratskog društva. Isti sud je takođe stao na stanovište da sloboda izražavanja obuhvata i određen nivo preterivanja, čak i provokacije (npr. Odluka u predmetu Dalban protiv Rumunije od 28. septembra 1999. godine po predstavi broj 28114/95, u originalnoj verziji na engleskom jeziku dostupna na adresi: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58306>). Zbog svega ovoga, biće veoma zanimljivo ispratiti dalji tok postupka po tužbi Marije Miković protiv „Bečejskog mozaika”.

2.2. Osnovni sud u Valjevu obavezao je 19. septembra nepravosnažnom presudom bivšeg gradskog funkcionera u Valjevu Dragoljuba Krstića da novinarki Dariji Ranković, glavnoj i odgovornoj urednici Internet portala Kolubarske.rs, naknadi štetu u iznosu od 120.000 dinara. Presuda se tiče incidenta

koji se dogodio decembra 2012. godine u Skupštini grada Valjeva. Dariju Ranković, tada urednicu Radija „Patak” iz Valjeva, kada je tokom izlaganja odbornika Slobodana Gvozdenovića uzela svoj diktafon sa skupštinske govornice, napao je prvo sam Gvozdenović rečima da će „lično izbaciti napolje” onoga ko se usudi da njemu „sklanja mikrofon”, a zatim mu se pridružio i Dragoljub Krstić, tada zamenik gradonačelnika, koji je novinarki poručio „Marš napolje, ološu jedan!”. Krstić je nakon ovog incidenta podneo ostavku na mesto zamenika gradonačelnika, ali je tri meseca docnije bio postavljen za pomoćnika gradonačelnika, da bi nedavno podneo ostavku i povukao se i sa te funkcije. On je u krivičnom postupku po tužbi Darije Ranković pravosnažno već osuđen za uvredu, a novčana kazna od 80.000,00 dinara i sudski troškovi naplaćeni su mu stavljanjem sudske zabrane na primanja u Gradskoj upravi. Parnični postupak pred Osnovnim sudom u Valjevu vođen je za naknadu nematerijalne štete novinarki koja je tužbom po tom osnovu tražila 250.000 dinara. I Darija Ranković i Dragoljub Krstić na presudu Osnovnog suda u Valjevu imaju pravo žalbe Višem sudu u Valjevu.

O vredanju novinarke u Skupštini grada Valjeva pisali smo još u monitoring izveštaju iz decembra 2012. godine. Još tada smo ocenili da sloboda izražavanja podrazumeva i slobodu prikupljanja informacija, a da ova sloboda podrazumeva i pravo novinara da sam proceni koje skupštinsko izlaganje će tonski snimiti a koje ne. Darija Ranković, u međuvremenu, u tradicionalnom izboru valjevske Revije „Kolubara”, nakon serije istraživačkih tekstova kojima je tokom 2013. pokazala, kako je žiri ocenio, „svu pogubnost osionog 'vršenja' vlasti, uprla prstom u pojedince koji su se svaljali u Valjevo i umislili da im je taj grad miraz ili dedovina”, proglašena je za ličnost 2013. godine u tom gradu. Jedan od indikatora za medije u demokratskom društvu Parlamentarne skupštine Saveta Evrope iz Rezolucije br. 1636 iz 2008. godine jeste i pretpostavka da su novinari zaštićeni od fizičkih pretnji ili napada zbog posla kojim se bave, a posebno i da sudovi postupaju adekvatno i pravovremeno u slučajevima koji se odnose na primljene pretnje ili napade na novinare. Istraživanja koja su svojevremeno sprovedena u Srbiji pokazala su da se sudski procesura manje od 10% slučajeva pretnji i napada na novinare (vidi npr. Izveštaj baziran na indikatorima Saveta Evrope za medije u demokratiji „Medijske slobode Srbije u evropskom ogledalu” dr Jovanke Matić, u čijoj realizaciji su učestvovali Asocijacija nezavisnih elektronskih medija, Nezavisno udruženje novinara Srbije, Asocijacija lokalnih nezavisnih medija Lokal pres, Nezavisno društvo novinara Vojvodine i Civil Rights Defenders-http://www.anem.rs/admin/download/files/id_1303/PUBLIKACIJA%20FV.doc). Krivična presuda Dragoljubu Krstiću, a sada i prvostepena parnična presuda, jedan je od slučajeva u kojima je srpsko pravosuđe odgovorilo na napade na novinare.

II MONITORING IMPLEMENTACIJE POSTOJEĆIH PROPISA

1. Zakon o javnom informisanju i medijima

Implementacija Zakona o javnom informisanju i medijima obrađena je kroz odeljak o slobodi izražavanja.

2. Zakon o elektronskim medijima

Regulatorno telo za elektronske medije (bivša RRA) krajem septembra objavilo je presudu koju je Upravni sud doneo u postupku po tužbi Televizije K9 iz Novog Sada. Tužba se ticala obračunavanja naknade za emitovanje RTV programa za područje radiodifuzne oblasti L9 Novi Sad. Iako se ova presuda odnosi na primenu odredaba starog Zakona o radiodifuziji i propisa donetih na osnovu njega, interesantna je i sa aspekta primene novih pravila za obračun naknade. Naime, Zakon o radiodifuziji je, između ostalog, predviđao obračun naknade na osnovu podataka o broju stanovnika zone pokrivanja, dobijenih od nadležnog organa zaduženog za statistiku. U spornom slučaju radilo se o tvrdnji TV K9 da joj RRA nije dobro obračunala naknadu zbog toga što je u obračun uključila i podatke za naseljeno mesto Kać koje ne bi trebalo da ulazi u naknadu za Grad Novi Sad. Upravni sud je odbio kao neosnovan ovaj zahtev, utvrđujući da je RRA u ovom slučaju u svemu postupila po Zakonu o radiodifuziji.

U konkretnom slučaju Televizija Kanal 9 tražila je da joj se iz obračuna broja stanovnika za potrebe utvrđivanja naknade za terestrijalno pokrivanje Novog Sada izuzmu stanovnici naseljenih mesta Kać i Stari Ledinci, a sve iz razloga što je za pokrivanje ta dva naseljena mesta Kanal 9 pribavljao posebne dozvole za kablovsko emitovanje, što po njima ne bi bilo neophodno da su imali terestrijalno pokrivanje ta dva naseljena mesta. Upravni sud našao je da je takav zahtev neosnovan. Šta god mislili o odluci Upravnog suda, činjenica je da su odredbe u Zakonu o radiodifuziji koje su regulisale pitanje obračuna naknade za emitovanje programa u velikoj meri bile nedorečene i neadekvatne. Posebno sporno bilo je pitanje obračuna naknade uzimanjem u obzir podataka Zavoda za statistiku, budući da zone pokrivanja ne mogu u potpunosti da se poklope za podelom izvršenom po katastarskim opštinama i administrativnim granicama lokalnih samouprava. Zato je u javnoj raspravi o Zakonu o elektronskim medijima ANEM insistirao na drugačijim kriterijumima za obračun naknade koji bi bili precizniji i tako omogućili da se izbegnu problemi oko obračuna naknade, a konsekvantno i da se smanji broj upravnih sporova po ovom osnovu. Novi zakon predviđa više kriterijuma u pogledu obračuna broja stanovnika koje RTV signal pojedine stanice zaista pokriva. Tako član 36. utvrđuje da se visina naknade za pravo na pružanje medijske usluge utvrđuje polazeći od stvarnih troškova regulacije po načelu proporcionalnosti, uzimajući u obzir naročito broj stanovnika/korisnika usluge shodno podacima nadležnog organa zaduženog za statistiku, ali i podacima regulatornog tela nadležnog za oblast elektronskih komunikacija. Od značaja za određivanje visine naknade su još i vrsta medija, način pružanja usluge, tip medijske usluge, vrsta postupka u kome je konkretnom mediju izdata dozvola (na javnom konkursu, ili po zahtevu samog medija) i slično. Dakle, novi kriterijumi jesu jasniji, ali ostaje da praksa i podzakonski akti precizno definišu pojam „troška regulacije”, kao i da se definiše način na koji bi se podaci regulatornog tela nadležnog za oblast elektronskih komunikacija o prostiranju signala u svakom konkretnom slučaju ukrštali sa podacima nadležnog organa zaduženog za statistiku.

3. Zakon o javnim medijskim servisima

Upravni odbor Radio-televizije Srbije, na sednici održanoj 10. septembra, nije, kako se očekivalo, doneo odluku o datumu raspisivanja konkursa za generalnog direktora i glavnog i odgovornog urednika televizije. Kako piše „Danas”, ovo telo je procenilo da je najpre potrebno uskladiti Statut RTS-a sa novim Zakonom o javnim medijskim servisima. Članica UO RTS-a Milica Kuburović potvrdila je za isti list da je doneta odluka o formiranju Radne grupe za pripremu Nacrta novog Statuta, a sve budući da po Zakonu o javnim medijskim servisima postoji obaveza da se u roku od šest meseci od stupanja zakona na snagu, koji ističe 13. februara sledeće godine, akta javnih servisa usklade sa zakonom. Obaveza usklađivanja, kako je tumači RTS, pored usklađivanja Statuta, podrazumeva i donošenje čitavog niza pravilnika, među kojima su i oni o postupku imenovanja generalnog direktora i glavnih i odgovornih urednika.

Član 56. Zakona o javnim medijskim servisima predviđa da će, po stupanju na snagu tog zakona, lica imenovana ili izabrana na osnovu odredaba Zakona o radiodifuziji nastaviti da obavljaju svoju funkciju do isteka mandata na koji su izabrani, odnosno imenovani. Član 57. propisuje da su RTS i RTV dužni da u roku od šest meseci od dana stupanja na snagu novog zakona usklade svoja akta sa njegovim odredbama. Takođe, član 59. istog zakona predviđa da će Regulatorno telo za elektronske medije, u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona (11. novembar 2014.), doneti akt kojim će bliže urediti postupak imenovanja članova upravnih odbora javnih medijskih servisa, kao i da će Narodna skupština u istom roku doneti akt kojim se propisuju pravila o sprovođenju javnog konkursa za izbor kandidata za članove Programskog saveta. Po novom zakonu (kao i po starom) generalnog direktora imenuje Upravni odbor javnog servisa. Imajući u vidu rokove koje predviđaju citirani članovi i činjenicu da postojeći Upravni odbor nastavlja sa radom do isteka mandata, pretpostavlja se da će postojeći sastav izabrati novog direktora, a da će prvi izbori za organe javnih servisa po novom zakonu uslediti tek po isteku mandata postojećih, kao i po donošenju podzakonskih akata i sprovođenju postupka izbora, odnosno imenovanja u skladu sa tim aktima.

III MONITORING PROCESA USVAJANJA NOVIH ZAKONA

1. Zakon o oglašavanju

U septembru je Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija formiralo Radnu grupu za izradu Nacrta novog Zakona o oglašavanju. Potreba za reformom pravnog okvira kojim se uređuje materija oglašavanja postojala je i ranije. Stoga su već nekoliko puta osnivane radne grupe koje su imale za cilj da utvrde tekst nacrta novog zakona. Iz različitih razloga taj posao do sada nije završen. Ovoga puta je, međutim, izvesno da će posao na izradi zakona morati što pre da se okonča, budući da je Zakon o

elektronskim medijima propisao i pravila o oglašavanju putem elektronskih medija, čime je režim oglašavanja u različitim medijima, a pre svega u štampi i na televiziji, postao u toj meri različito regulisan da je to na duži rok neodrživo.

Zastareli Zakon o oglašavanju iz 2005. godine apsolutno više nije podoban da ostane opšti i osnovni zakon u ovoj oblasti. Ono što se prevashodno očekuje od Nacrta novog Zakona o oglašavanju jeste dalja harmonizacija sa evropskim propisima u ovoj oblasti i implementacija određenih direktiva EU iz ove oblasti. Zakon bi takođe trebalo da reguliše pojedine institute koji do sada nisu bili precizno definisani u našim propisima. Da li će se u Nacrtu naći i kaznene odredbe za funkcionere koji krše zabranu korišćenja javnih fondova za promociju individualnih ili posebnih političkih interesa, što je jedna od preporuka ovde već citiranog izveštaja Svetske asocijacije novinskih izdavača WAN-IFRA, Centra za međunarodnu medijsku podršku (CIMA) i Balkanske istraživačke mreže BIRN iz 2013. godine „Prikrivena kontrola – ugrožavanje medija u Srbiji”, ostaje da se vidi. U tom izveštaju navodi se da se glavina državnog oglašavanja, čak i kada se ono koristi za sasvim opravdane ciljeve, zasniva na netransparentnom i arbitrarnom odlučivanju, pri čemu se ta arbitrarnost odnosi na obim reklamnih ugovora, njihovu ekonomsku opravdanost, raspodelu državnih marketinških budžeta i sadržaj oglašavanja. Čini se da bi usvajanje novog Zakona o oglašavanju mogao biti trenutak u kome bi se uveo određeni red u državno oglašavanje, kako bi se sprečilo da se plasiranjem oglasa favorizuju mediji bliski vlastima. Veliko je, međutim, pitanje da li će biti političke volje i snage da se tako nešto i uradi.

IV MONITORING RADA REGULATORNIH TELA, DRŽAVNIH ORGANA I KOLEKTIVNIH ORGANIZACIJA ZA ZAŠTITU AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

DRŽAVNI ORGANI

1. Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, povodom obeležavanja Međunarodnog dana prava javnosti da zna koji je uspostavljen 2002. godine, dodelio je nagrade za doprinos afirmisanju prava na pristup informacijama od javnog značaja Misiji OEBS-a u Srbiji i gradskoj opštini Zvezdara u Beogradu, dok je Gradu Smederevu dodeljena nagrada za najbolji Informator koji se odnosi na rad državnih organa, organa teritorijalne autonomije i lokalne samouprave. Tom prilikom Poverenik je istakao prepoznatljiv kontinuitet u dobrim i u lošim stvarima, kada je u pitanju primena Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Po njemu, Zakon se masovno koristi, i to ne samo od medijskih poslenika nego i od građana, ali je takođe naglasio da je negativno to što još uvek veliki broj slučajeva dostavljanja informacija usledi tek po reakciji Poverenika, kao instancionog organa, a ponekad čak ni njegovo rešenje nije dovoljno. Slično je i sa informatorima o

radu državnih organa, gde je evidentan sve veći broj informatora o radu državnih organa, ali sadržaj, ažurnost i kvalitet tih informatora nije uvek na zadovoljavajućem nivou. Cilj kome je u narednom periodu neophodno težiti jeste proaktivno objavljivanje svih podataka od značaja za javnost, bez intervencije Poverenika. Ostvarenje takvog cilja još uvek je daleko, o čemu svedoče i brojni negativni slučajevi iz prakse kojih, uz sve pozitivne pomake, i dalje ima.

V PROCES DIGITALIZACIJE

Početak septembra održan je konsultativni sastanak sa predstavnicima emitera sa teritorije Vojvodine, Beograda i dela Centralne Srbije. Sastanku su prisustvovali ministri oba resorna ministarstva - Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija i Ministarstva kulture i informisanja, regulatorna tela, rukovodstvo Javnog preduzeća „Emisiona tehnika i veze”, kao i predstavnici OEBS-a i Delegacije Evropske komisije. Na sastanku su predstavljeni rezultati procesa digitalizacije i najavljeni novi koraci. Rasim Ljajić, potpredsednik srpske Vlade i ministar trgovine, turizma i telekomunikacija, ukazao je da je veliko dostignuće to što je u ovom trenutku oko 93 % stanovništva u mogućnosti da prima digitalni signal, a da će uskoro biti potpisan ugovor o kreditu sa Evropskom bankom za obnovu i razvoj, vredan 24 miliona evra, koji će biti namenjen nabavci opreme za drugi i treći multipleks. Ukupna sredstva namenjena procesu digitalizacije, umesto prvobitno procenjenih 75, iznosiće 39 miliona evra. Ministar je najavio i nabavku set top boksova (konvertora digitalnog signala) za oko 180.000 najugroženijih građana, a uskoro bi i Vlada trebalo da donese uredbu kojom će urediti uslove i način na koji će se ta oprema dobijati. Ponovljeno je i da je proces digitalizacije relevantan samo za zemaljsko, analogno, nekodirano ili *free to air* emitovanje, odnosno za oko 38% domaćinstava koja u ovom trenutku televizijski signal primaju na taj način. Ministar je istakao da je fazni prelazak na digitalno emitovanje već započeo. Ministar kulture ponovio je da je donošenjem novih medijskih zakona uspostavljen okvir za prelazak na digitalno emitovanje, a predstavnici Evropske komisije i OEBS-a ukazali su na napredak u ovoj oblasti.

Krajem septembra predstavnici Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija održali su još jedan sastanak, ovoga puta sa zainteresovanim proizvođačima i trgovcima televizijskih prijemnika, a povodom obeležavanja odgovarajućih prijemnika žigom garancije Digital TV. Žig garancije registrovan je u skladu sa Zakonom o žigovima i služiće, pod nadzorom Ministarstva, kao garancija da su njime označeni prijemnici podobni da primaju DVB T2 signal.

Svim ovim skupovima nadležna državna tela, makar delimično, odgovorila su na nedoumice u pogledu prelaska na digitalno emitovanje, ali ostaje osnovna zamerka da se, s jedne strane, ozbiljno zaostaje sa informisanjem građana o ovom procesu, a s druge, i sa informisanjem emitera o troškovima koje će oni imati u procesu prelaska, kao i nakon toga, u procesu digitalne zemaljske distribucije.

VI PROCES PRIVATIZACIJE

Agencija za privatizaciju nastavila je postupke kojima se ulazi u privatizaciju preostalih medija u javnoj svojini, započete prethodnog meseca pozivima za slanje pisama o zainteresovanosti. Javnosti, međutim, tokom septembra nisu činjeni dostupnim podaci koji se tiču dobijenih pisama o namerama. Zbog toga se stiče utisak o netransparentnosti čitavog procesa, kojim povodom su protestovali predstavnici stručne javnosti. Agencija za privatizaciju tvrdi da će posle 3. novembra, kada budu primljene povratne informacije od zainteresovanih investitora, svi podaci biti dostupni.

U međuvremenu pojavila se i nezvanična informacija o tome da bi rok za privatizaciju medija mogao da bude 31. decembar 2015. godine, koji predstavlja opšti rok za privatizaciju po Zakonu o privatizaciji. Ovakvo tumačenje, po trenutnoj formulaciji Zakona o javnom informisanju i medijima, ne bi moglo da se prihvati, budući da je Zakon o javnom informisanju i medijima *lex specialis* u odnosu na Zakon o privatizaciji. Zato u odnosu na medije važe rokovi za privatizaciju propisani Zakonom o javnom informisanju i medijima, koji ističu 1. jul 2015. godine, a ne opšti rokovi predviđeni Zakonom o privatizaciji.

VII ZAKLJUČAK

Septembar na medijskoj sceni Srbije obeležile su polemike o sužavanju prostora za debatu o pitanjima od javnog interesa u srpskim medijima, uzrokovane povlačenjem debatnih političkih emisija s programa jednog broja televizijskih stanica. I dok su jedni optuživali vlast za pritisak na medije koji je doveo do povlačenja emisija, kao što su recimo „Utisak nedelje” na Televiziji B92, ili „Sarapin problem” na Televiziji Studio B, televizije su svoje odluke pravdale legitimnim programskim razlozima ili razmimoilaženjima sa nezavisnim produkcijama koje takve emisije proizvode. U ovom izveštaju polazimo od toga da je nesporno da je funkcija medija u demokratskom društvu, između ostalog, i to da odražavaju pluralističku prirodu društva bez dominacije jedne tačke gledišta i jedne interesne grupe, kao i da kreiraju prostor u kome se odvija najšira debata o pitanjima od javnog interesa. Kada se prostor za takvu debatu sužava, neminovno se postavlja pitanje raspoloživih mehanizama regulacije kojima bi se na takve pojave reagovalo. Medijsko tržište neće samo od sebe obezbediti prostor u medijima za najširu debatu o pitanjima od javnog interesa. To posebno neće obezbediti srpsko medijsko tržište koje je malo i siromašno i neregulisano. Neće pomoći ni tržište oglašavanja, za koje brojni nezavisni izvori svedoče da je duboko politizovano i kartelizovano. Zato je ključno pitanje da li, i šta, država i nadležna regulatorna tela mogu da učine, kako bi obezbedili da srpski mediji, počevši od javnog servisa čija je uloga tu najbitnija, odražavaju pluralističku prirodu društva, da njima ne dominira jedna tačka gledišta ili jedna interesna grupa, da najšira debata o stvarima od javnog interesa u njima cveta, umesto što vene i kopni. Mehanizmi regulacije su složeni i pitanje je da li su regulatorna tela njima ovladala. Po Zakonu o elektronskim medijima, pružaoci medijskih usluga dužni su da

obezbede slobodno, istinito, objektivno, potpuno i blagovremeno informisanje, kao i da doprinose podizanju opšteg kulturnog i obrazovnog nivoa građana. Ove odredbe, međutim, ne pružaju osnov regulatornim telima da nalože emitovanje konkretnih emisija ili konkretnih tipova emisija, posebno ne privatnim televizijama. Pravo regulatora da na taj način neposredno utiče na program ograničeno je na slučajeve koji se odnose na prenošenje saopštenja organa javne vlasti hitne prirode, koja se odnose na ugroženost života, zdravlja, bezbednosti ili imovine. Finija regulacija koju Zakon o javnom informisanju i medijima nagoveštava kroz insistiranje na zasnivanju odluka regulatora na analizama medijskog tržišta, kao i na kontroli državne pomoći (pri čemu pojam državne pomoći podrazumeva ne samo javne rashode u korist korisnika koji na taj način stiču određenu prednost na tržištu, već i olakšice ili privilegije koje se korisnicima pomoći odobravaju), očigledno već kasni, te je pitanje koliko može biti delotvorna. U ovom izveštaju ukazujemo i na tekuće aktivnosti u procesu usvajanja novih propisa u oblasti oglašavanja. Činjenicu da je Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija formiralo Radnu grupu za izradu Nacrta novog Zakona o oglašavanju svakako bi valjalo iskoristiti ne samo za harmonizaciju sa evropskim propisima i implementaciju određenih direktiva EU iz ove oblasti, već i za hrabrije promene čija neophodnost proizlazi iz izveštaja koji su se bavili tržištem oglašavanja u Srbiji, a posebno iz izveštaja Svetske asocijacije novinskih izdavača WAN-IFRA, Centra za međunarodnu medijsku podršku (CIMA) i Balkanske istraživačke mreže BIRN iz 2013. godine „Prikrivena kontrola – ugrožavanje medija u Srbiji”. U tom izveštaju navodi se da se glavnina državnog oglašavanja, čak i kada se ono koristi za sasvim opravdane ciljeve, zasniva na netransparentnom i arbitrarnom odlučivanju, pri čemu se ta arbitrarnost odnosi na obim reklamnih ugovora, njihovu ekonomsku opravdanost, raspodelu državnih marketinških budžeta i sadržaj oglašavanja. Usvajanje novog Zakona o oglašavanju svakako bi morao biti trenutak u kome će se uvesti određeni red i u državno oglašavanje, kako bi se sprečilo da se plasiranjem oglasa favorizuju mediji bliski vlastima. Veliko je, međutim, pitanje da li će biti političke volje i snage da se tako nešto i uradi.

Drugo pitanje kojim se u ovom izveštaju bavimo, a koje se na određeni način takođe tiče širenja ili sužavanja prostora za debatu o pitanjima od javnog interesa, u vezi je sa dva slučaja koji se odnose na komentare na vesti iz medija na društvenim mrežama ili na samim portalima medija. Jedna se tiče istrage koju je policija u Nišu pokrenula zbog komentara na stranici portala „Južne vesti” na društvenoj mreži Fejsbuk, u kojima se novinari ovog medija nazivaju „američkim plaćenicima”, „ološem koji je za batine”, „miševima koje plaćaju da truju i uništavaju ovaj napaćeni narod”, „onima koji su nas bombardovali i zbog kojih nam se rađaju i boluju naša dečica”, i poziva se na njihovo prebijanje i proterivanje iz zemlje. Ovakvi komentari usledili su nakon što su „Južne vesti” prenele da je zamenik gradonačelnika Niša Ljubivoje Slavković u Gradskoj kući u Nišu vređao njihovog novinara Aleksandra Stankova, a sve zbog navodnog komentara „smrt gradonačelniku” koji je Ljubivoje Slavković pročitao na Fejsbuk stranici „Južnih vesti”, iako administratori stranice „Južnih vesti” tvrde da tamo nisu uspeli da ga pronađu. Drugi slučaj beležimo u Somboru, gde je redakcija Internet portala „SOinfo” iseljena iz prostora koji je bez naknade koristila 11 godina, zbog navodno vulgarnih komentara na forumu tog portala, na koje je upozorio Siniša Todorović, gradski većnik za privredu i finansije i poverenik Srpske napredne stranke u Somboru. Da sve bude još ozbiljnije, redakcija portala tvrdi da im je Todorović

poručio da, dok je njega, „SOinfo” neće dobiti ni dinara na konkursu za sredstva iz budžeta grada, a sam Todorović odgovorio je da, iako on lično smatra da portali koji objavljuju komentare koji u potpisu imaju pseudonim ne treba da budu u grupi medija koji konkurišu za budžetska sredstva, takav njegov stav ne predstavlja kriterijum za donošenje odluke na konkursu za sredstva iz budžeta grada.

U ovom kontekstu nužno je uočiti da Zakon o javnom informisanju i medijima izričito propisuje da ni društvene mreže, niti Internet forumi nisu mediji. Činjenica da portal „SOinfo”, između ostalog, pored svog dela koji objavljuje urednički oblikovane informacije, ideje i mišljenja i druge sadržaje namenjene javnoj distribuciji i neodređenom broju korisnika (što jeste definicija medija iz Zakona o javnom informisanju i što taj deo portala nesumnjivo čini medijem), sadrži i Internet forum sa više od sedam hiljada članova kao platformu koja omogućava slobodnu razmenu informacija, ideja i mišljenja njenih članova, ne bi smela da znači da je i forum medij, a posebno ne da su informacije na forumu urednički oblikovane informacije. Isto tako, ni Fejsbuk nije medij, pa tako medij nije ni stranica Južne vesti na toj društvenoj mreži. Pitanje postojanja ili nepostojanja osnova da se komentari korisnika, u jednom slučaju na Internet forumu, u drugom - na društvenoj mreži, tretiraju kao produžetak samog medija, odnosno kao sadržaji pod uređivačkom kontrolom izdavača, te da se po pitanju odgovornosti mere istim aršinima kao i novinarski tekstovi u mediju, aktuelno je ne samo u Srbiji, već i šire. Iako postoje i drugačije odluke, kako u praksi domaćih sudova, tako čak i u praksi Evropskog suda za ljudska prava (vidi npr. odluku u slučaju DELFI A.S. protiv Estonije od 10. oktobra 2013. godine po predstavi broj 64569/09, koja je u verziji na engleskom jeziku dostupna na Internetu na adresi: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-126635>), čini se da je Zakon o elektronskoj trgovini nedvosmislen, i da bi komentari korisnika na Internet forumu, makar taj forum bio i na medijskom portalu, kao i na društvenim mrežama, morali biti tretirani kao usluga informacionog društva, odnosno kao usluga koja se pruža na daljinu putem elektronske opreme za obradu i skladištenje podataka, na lični zahtev korisnika. Posledično, na komentare korisnika morala bi da se primenjuju pravila propisana Zakonom o elektronskoj trgovini za usluge informacionog društva, a ne pravila za medijske sadržaje propisana medijskim zakonima. A pravila za usluge informacionog društva podrazumevaju da pružalac usluge koji samo skladišti podatke korisnika nije dužan da podatke koje je skladištio pregleda, niti da ispituje okolnosti koje bi upućivale na nedopušteno delovanje korisnika. Pružalac usluge odgovara samo ako je znao ili mogao znati za nedopušteno delovanje korisnika, te ako odmah nakon saznanja da se radi o nedopuštenom delovanju ili podatku (što je po pravilu trenutak u kome mu to prijavi lice čija su prava potencijalno ugrožena), isti nije uklonio ili mu onemogućio pristup. Kada ovo u praksi srpskih sudova postane nesporno, ne samo da će mediji imati instrument kojim će moći delotvorno da se brane od pritisaka i napada, već će i opasnost od sužavanja prostora za debatu o pitanjima od javnog interesa na Internetu biti otklonjena. Sve drugo, kako je to primetio Specijalni izvestilac UN za promociju i zaštitu prava na slobodu mišljenja i izražavanja Frank La Rue, tera medije da postanu cenzori, a privatnu cenzuru koju bi oni sprovođili čini defanzivnom, preširokom, netransparentnom i pravno neuređenom.

Sve ovo pokazuje da problem sužavanja prostora za debatu o pitanjima od javnog interesa u srpskim medijima nije uvek samo lokalni problem. Utvrđivanje odgovornosti za taj problem jeste važno, ali je još važnije iznalaženje mehanizama za njegovo prevazilaženje. Ti mehanizmi nesumnjivo su mehanizmi regulacije. Njihovo iznalaženje jeste teško i složeno, zahteva političku volju koja ne postoji uvek, ali što je još važnije - i kompetencije i kapacitete koji nisu u dovoljnoj meri izgrađeni. Osuda svakog pojedinačnog slučaja koji se prepoznaje kao pritisak na medijske slobode jeste važna, ali su reforme, koje bi u korenu izmenile uslove koji pogoduju tome da se pritisci uporno ponavljaju i da se prostor za debatu o pitanjima od javnog interesa sužava, daleko važnije.